

С. В. Авер'янов

БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ ВІДНОСИН АСЕАН ТА КНР У ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ

У статті досліджується вплив Китайської Народної Республіки (КНР) на діяльність Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) у сфері безпеки. Проводиться аналіз особливостей регіональної зовнішньої політики КНР та її співвідношенням до процесів формування архітектури безпеки в Південно-Східній Азії (ПСА). Висвітлено ключові характерні риси та тенденції геостратегічного позиціонування Китаю в регіоні на сучасному етапі, виокремлено сильні та слабкі сторони китайської зовнішньополітичної концепції на регіональному та глобальному рівнях. Трансформація системи міжнародних відносин, а також перебалансування сил на міжнародній арені у постбіполярний період сприяли посиленню позицій та значення КНР у світовій політиці. Завершення «Холодної війни» зводило до мінімуму ризику ядерної катастрофи і водночас актуалізувало тенденції до посилення торгово-економічного співробітництва. У цей період активно змінюються підходи країн-членів АСЕАН по відношенню до Китаю, які в нових умовах прагнули використати його економічний підйом на свою користь. У свою чергу, невпинно зростаюча залежність КНР від енергоносіїв змушує її дедалі більше опікуватись проблемами безпеки в регіоні.

Ключові слова: Південно-Східна Азія, АСЕАН, КНР, міжнародні відносини, безпека.

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-133-143

Постановка проблеми. Південно-Східна Азія – один із регіонів світу із найбільшою динамікою росту по низці економічних показників та високим рівнем інтеграційних процесів. Одним із найбільш відомих та багато в чому успішних регіональних інтеграційних об'єднань на теренах ПСА на сьогодні виступає АСЕАН. Попри дискусії навколо неоднозначності ефективності Асоціації в рамках традиційних підходів до дослідження проблем безпеки організація залишається ключовим механізмом багатосторонньої взаємодії з ряду питань та інструментом консолідації гетерогенних країн регіону. Разом з тим, привертає наукову увагу діяльність КНР, яка займає лідируючі позиції в регіоні, а також характер та масштаб її впливу на формування безпекового дискурсу в ПСА.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Актуальність вивчення сучасних викликів та проблем безпеки привертає увагу багатьох світових та вітчизняних дослідників. Питанням безпеки в ПСА присвячені праці таких науковців як: Е. Адлер, А. Ачар'я (Acharya, 2001), М. Барнет, А.Д. Богатуров (Богатуров, 1997), А. Вендт, К. Робертс (Roberts, С.), М. Лейфер, Р. Северіно. Серед українських вчених дослідження окремих аспектів безпекових процесів в ПСА піднімали у своїх роботах Н.Д. Городня, П.М. Ігнат'єв, В.Ю. Константинов, О.В. Шевчук (Шевчук, 2010) та С.О. Шергін (Шергін, 2015). Значний внесок у розвиток

українського китаєзнавства зробили М.І. Гримська, І.А. Кіпцар, Л.О. Лещенко, С.О. Нікішенко, В.В. Седнев.

Ціллю статті є визначити та проаналізувати особливості безпекової діяльності Асоціації країн Південно-Східної Азії та Китайської Народної Республіки на сучасному етапі в контексті регіональної співпраці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія відносин Китаю зі своїми сусідами по ПСА налічує більше двох тисячоліть. Вона залишила відчутний слід в історичній пам'яті народів регіону. По-перше, протягом століть практично всі країни-члени АСЕАН в тій чи іншій мірі розглядали Китай як загрозу їхній безпеці. Цьому сприяла історично сформована традиція китайської зовнішньополітичної експансії по відношенню до найближчих сусідів. По-друге, країни ПСА чудово пам'ятають багаторічну підтримку Китаєм різноманітних повстанських рухів прокомуністичного спрямування в деяких із них за часів «Холодної війни». Така агресивна зовнішня політика, спрямована на активне втручання у внутрішні справи інших країн з метою повалення їх урядів, посилювала ворожість до китайського режиму. По-третє, визначну роль у торгівлі і фінансовій сфері країн регіону завжди відігравали місцеві китайські громади (хуацяо). За різними даними етнічні китайці за кордоном в Південно-Східній Азії складають приблизно 20-30 млн. осіб та контролюють значну частину економічних активів регіону.

На початковому етапі в зовнішньополітичній орієнтації країн-членів АСЕАН простежувалася анти-китайська риторика. У 1967 р., коли була заснована АСЕАН, Китай мав серйозні сумніви щодо мотивів цього новоутвореного міжнародного об'єднання. Пекін був значно занепокоєний тим, що організація, незважаючи на Бангкокську декларацію (The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), 1967), яка чітко заявляє, що АСЕАН буде прагнути лише до економічного та культурного співробітництва в інтересах регіонального миру та стабільності, могла мати прихований військовий підтекст, під впливом якого консолідувалися б анти-китайські настрої в ПСА. Тому в період упродовж 60-х рр. ХХ ст. відносини Китаю з сусідами в Південно-Східній Азії характеризувалися взаємною підозрою, недовірою та ворожнечею, особливо якщо брати до уваги той факт, що Китай усіляко підтримував прокомуністичні повстання в антикомуністичних країнах ПСА.

Розпад біполярної системи міжнародних відносин на початку 1990-х рр. викликав значні стратегічні та геополітичні трансформації у світі. Малі та середні країни ПСА більше не потребували воєнного захисту від зовнішнього ворога. Більш вираженою стала тенденція посилення економічної спроможності та перевага розвитку торгово-економічних зв'язків. Крім того, роль США в регіоні знизилась через відсутність інтересу до Південно-Східної Азії як такої. Цей період характеризується зміною сприйняття Китаю серед країн-членів АСЕАН, які в нових умовах прагнули використати його економічний підйом на свою користь. Бажання країн АСЕАН отримати вигоду від зростання економіки Китаю дозволило керівництву останнього закласти фундамент для подальшої співпраці в регіоні. Послідовна підтримка Китаєм принципів нероздільності суверенітету та невтручання у внутрішні справи вкрай позитивно сприймається членами АСЕАН.

На фоні стрімкого економічного розвитку та реалізації концепції «Азійських цінностей» (Asian Values) зовнішня політика КНР достатньо гармонійно вписувалась в політичний ландшафт ПСА. Термін «Asian Values» – це політична ідеологія, що виникла в 90-х рр. ХХ ст., яка визначала елементи суспільства, культури та історії, спільні для країн Південної, Південно-Східної та Східної Азії. Вона мала на меті використовувати окремі елементи ідентичності, наприклад, принципи колективізму чи комунітаризму, для

об'єднання людей заради зростання їхнього економічного та соціального добробуту та формування загальноазійської ідентичності. Концепція протиставлялась європоцентричним поглядам на принципи інтеграції та самоідентифікації.

«Азійські цінності» були кодифіковані у Бангкокській декларації 1993 р. (Coalition for Peace and Development, 1993), яка переосмислювала принципи суверенітету, самовизначення та невтручання у громадянські та політичні права. Ці цінності включають зокрема перевагу соціальної гармонії, турботу про соціально-економічне процвітання та колективний добробут громади, вірність та повагу до авторитетних діячів, перевагу колективізму та комунітаризму. Деякі держави Азії прийняли Бангкокську декларацію, підтверджуючи прихильність своїх урядів принципам Статуту ООН та Загальної декларації прав людини. Однак водночас вони наголошували на принципах суверенітету та невтручання, закликаючи більше акцентувати увагу на економічних, соціальних та культурних правах. Бангкокська декларація 1993 р. вважається знаковим азійським гуманітарним документом та виразником азійських цінностей і поглядів на права людини.

На тлі цих паназійських міжнародних настроїв відбувається процес зближення КНР з АСЕАН. Формальні зв'язки між Китаєм та Асоціацією почали налагоджуватися у 1991 р. Після встановлення офіційних зв'язків з Асоціацією Китай все частіше проявляє інтерес у подальшому співробітництві з регіоном по ряду аспектів, в тому числі і безпекових. Отримали імпульс для розвитку двосторонні механізми діалогу між Китаєм та АСЕАН (політичні консультації на вищому офіційному рівні, спільні комітети з питань економіки та торгівлі, з науково-технічного співробітництва тощо). Крім того, з часом Китай активно долучався і до багатосторонніх платформ взаємодії в рамках АСЕАН (Регіональний форум АСЕАН, формат АСЕАН+). У липні 1994 р. КНР було надано статус «консультативного партнера» в рамках створеного Регіонального форуму АСЕАН з питань миру та безпеки. У 1996 р., підписавши Договір про дружбу і співробітництво 1976 р. (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia Indonesia, 1976), Китай став повноправним партнером по діалогу, а це вже був статус, який раніше давали тільки найближчим «некомуністичним» партнерам (США, Японія). 4 листопада 2002 р. АСЕАН і Китай підписали Декларацію про поведінку сторін у Південно-Китайському морі (ПКМ) (Declaration on the conduct of parties in the South China Sea, 2012), яка стала важливою віхою в історії їхніх стосунків.

Черговий підйом відносин між КНР та АСЕАН відбувся на початку ХХІ ст. в умовах стрімкого перетворення Китаю в потужну економічну державу. 8 жовтня 2003 р. на о. Балі Китай і країни-члени АСЕАН підписали Декларацію про стратегічне партнерство заради миру і процвітання, яке визначалося як «невійськове і відкрите, і таке, що не лишає учасників права розвивати всебічні зв'язки дружби і співробітництва з іншими країнами» (Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN-China Strategic Partnership for Peace and Prosperity, 2003). Цим самим відносини між АСЕАН та Китаєм було підвищено до рівня стратегічного партнерства. Так, не зазіхаючи на існуючі військові союзи деяких країн-членів зі США, Китай став першою країною поза АСЕАН, яка набула статусу її «стратегічного партнера». У подальшому починаючи з 2005 р. високий рівень відносин підкріплювався п'ятирічними Планами дій щодо реалізації Спільної декларації про Стратегічне партнерство АСЕАН та Китаю заради миру та процвітання: 2005-2010 рр., 2011-2015 рр., та 2016-2020 рр. відповідно.

В останні роки центральним елементом зовнішньої політики КНР є «Ініціатива поясу та шляху» (Belt and Road Initiative), відома раніше під назвою «Один пояс – один шлях». Вона являє собою глобальну стратегію інфраструктурного розвитку, що включає в себе

2 масштабних проекти: «Економічний пояс Шовкового шляху» та «Морський Шовковий шлях XXI століття». Генеральний секретар компартії Китаю Сі Цзіньпін оголосив про цю стратегію під час офіційних візитів до Індонезії та Казахстану в 2013 р. «Пояс» уособлює сухопутні шляхи для автомобільних та залізничних перевезень, тобто проект «Економічний пояс Шовкового шляху», тоді як «шлях» стосується морських маршрутів, або проект «Морського шовкового шляху XXI століття». Цілі проектів, згідно із заявою китайського лідера, складають поглиблення економічної інтеграції в регіоні, скасування бар'єрів в сферах торгівлі та інвестицій, побудова єдиної транспортної інфраструктури, посилення значущості національних валют, підвищення рівня співпраці в гуманітарній сфері.

28 березня 2015 р. КНР опублікувала Концепцію і План дій по створенню і просуванню «Економічного поясу Шовкового шляху» і «Морського Шовкового шляху XXI століття» (Госсвет КНР, 2015). Там окреслюються принципи спільного будівництва, ідейні рамки, пріоритети та механізми співробітництва. Проект «Економічного поясу Шовкового шляху» покликаний стимулювати економічний розвиток Китаю. Важливою метою є перехід з екстенсивної на більш збалансовану інтенсивну високотехнологічну модель розвитку господарства, яка поєднуватиме розвиток внутрішнього споживання і сфери послуг при збереженні експортної орієнтації. Реалізація «Економічного поясу Шовкового шляху» також ставить за мету створення нових сухопутних транспортних коридорів, отримання доступу до енергетичних ресурсів і продовольства – ключових позицій імпорту з-за кордону. Зокрема, шляхом розвитку альтернативних транспортних маршрутів КНР убезпечує себе від можливості перекриття з боку США спільно із союзниками Малакської протоки, через яку здійснюється більше 85% поставок нафти і нафтопродуктів до КНР.

«Морський Шовковий шлях XXI століття» виступає морською складовою китайської ініціативи «Пояс і шлях» і передбачає створення трьох «блакитних економічних коридорів»: «Китай - Індійський океан - Африка - Середземне море - Європа», «Китай - Океанія - південна частина Тихого океану» і, в перспективі, коридор, що проходить через Північний Льодовитий океан. Під безпекою реалізації стратегії «Морського Шовкового шляху XXI століття» розуміється створення надійного і безперебійного функціонування морських транспортних маршрутів. Успішна реалізація стратегії залежить від вирішення питань, пов'язаних з нетрадиційними загрозами безпеці: піратство, тероризм, діяльність транснаціональних злочинних угруповань, стихійні лиха. Для цього країнам доведеться посилити співробітництво в сфері безпеки мореплавства, організації спільного порятунку на морі, нарощувати резерви щодо попередження стихійних лих і мінімізації їх наслідків, стимулювати співпрацю в галузі морського права, тощо. Політичний аспект включає підтримку і розробку механізмів, систем і правил співробітництва на морі в рамках багатосторонніх міжнародних майданчиків взаємодії. Крім того, реалізація проекту «Морський Шовковий шлях XXI століття» матиме важливі стратегічні наслідки, тому що це дозволить Китаю збільшити свою морську, в тому числі воєнно-морську, присутність у світі.

Таким чином, «Ініціативу поясу та шляху» можна охарактеризувати як найбільш амбітний глобальний трансрегіональний проект у сучасному світі, який характеризується значною привабливістю для багатьох країн із різних регіонів. З урахуванням перш за все економічної природи ініціативи, її реалізація сприятиме інвестиціям КНР в економіку країн Азії, Африки та Європи, не лише в інфраструктурні проекти, але й у виробництво і сферу послуг. Це безсумнівно посилить роль та вагу КНР та, як результат, її вплив на ці країни. Реалізація подібної стратегії з великою ймовірністю призведе до того, що у них може

з'явиться асиметрична залежність від Китаю, яка згодом може потенційно перерости і в політичну залежність. Ініціатива також ставить собі за мету покращити ставлення решти країн світу до Китаю і заручитися якомога ширшою міжнародною підтримкою на міжнародній арені, що необхідно для перебудови регіонального та світового порядку на користь КНР.

Для більшості країн Південно-Східної Азії перспектива участі в запропонованих проектах дуже вигідна, оскільки розширення економічних зв'язків з Китаєм давно стало чи не основним драйвером їхніх власних економік. Адже Китай досі залишається ключовим торговельним партнером серед країн-членів АСЕАН. Проте, з іншого боку, в політичних елітах багатьох із них ростуть закономірні побоювання, що участь у запропонованих Китаєм проектах поставить їх у позицію залежності від Пекіну. Більше того, участь у проектах «Ініціативи поясу і шляху» загрожує підірвати ключові елементи асеанівської зовнішньої політики – концепцію рівновіддаленості країн-членів АСЕАН від КНР та США та положення про центральну роль АСЕАН в справах Південно-Східної Азії і впливову роль в Азії в цілому – так звана «асеаноцентричність» організації (ASEAN centrality). Крім того очевидно, що китайські пропозиції вносять певний ідеологічний розкол в лавах АСЕАН: з одного боку континентальні Камбоджа, Лаос, М'янма, Таїланд підтримують ідею «поясу і шляху», але, з іншого, залишається актуальною невирішена територіальна проблема в Південно-Китайському морі, де інтереси Китаю гостро перетинаються з іншими морськими державами-членами АСЕАН – Філіппінами, В'єтнамом, Індонезією, які насторожено сприймають ідею економічної домінації Піднебесної.

Стосовно територіальних спорів на морях, Біла книга з питань співробітництва в галузі безпеки АТР від січня 2017 р. (China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation, 2017) акцентує жорстку позицію Китаю щодо спроб їх інтернаціоналізації. Також у китайському документі робиться акцент на безспірному суверенітеті КНР над островами в акваторії Південно-Китайського моря. Виділяючи кошти для реалізації інфраструктурних проектів в країнах Південно-Східної Азії, Пекін у той же час жорстко відстоює свої позиції в ПКМ, ігноруючи рішення Постійної палати третейського суду і продовжуючи будівництво штучних островів. Тому без рішучих змін у середньостроковій і довгостроковій перспективі ситуація там залишатиметься напруженою. Китай прагне зміцнити свою присутність на морі, але слід враховувати і той факт, що військово-морські сили США за підтримки союзників імовірно за все також вживатимуть контрзаходи під егідою забезпечення свободи судноплавства в міжнародних водах.

Загалом цілі і прагнення Китаю та АСЕАН у питаннях безпеки в ПСА якщо не збігаються, то принаймні близькі до того по багатьом аспектам. Наприклад, це бажання мати мирне і стабільне міжнародне оточення, повага до суверенітету і дотримання принципу невтручання у внутрішні справи держав, визнання ролі ООН і загальноприйнятих норм міжнародного права, розуміння необхідності співробітництва і більш ефективних методів протистояння нетрадиційним викликам і загрозам безпеці, небажання перетворювати регіон ПСА на арену суперництва з боку великих світових держав (нейтралізація регіону), особливо позарегіональних, а також недопущення їх втручання у справи регіону і у власні внутрішні справи. Китай підтримує співпрацю країн регіону з проблем миру і безпеки, не залучаючи їх до будь-яких військових союзів чи альянсів держав. Він не нав'язує їм ніяких нормативних моделей демократії, не виступає з критикою і санкціями щодо авторитарних режимів регіону. КНР та АСЕАН на ряду з міжнародною спільнотою в особі ООН підтримують ідею стабільності у Східній Азії та без'ядерний статус Корейського півострова.

Усі без винятку країни-члени АСЕАН офіційно дотримуються принципу «одного Китаю» і не підтримують жодних сепаратистських кроків Тайваню.

Структура міжнародних відносин, яка формується в ПСА не вкладається в поняття багатополярності або біполярності, оскільки для регіональної стабільності та безпеки сьогодні ключовими є не стільки відносини між світовими лідерами-полюсами (США та Китаєм), скільки відносини між однією великою регіональною державою, КНР, і рядом дрібніших держав, жодна з яких не в змозі претендувати на роль полюса поодинці і які всі разом поки теж не можуть розглядатися навіть як символічний регіональний полюс. Та структура, яка складається в Східній Азії, на думку російського політолога А. Д. Богатурова, побудована навколо контрольованого протистояння ревізійністського лідера, Китаю, і неперсоніфікованого регіонального простору в цілому, основною структуроутворюючою ланкою якого є малі та середні країни, в тому числі й країни АСЕАН (Богатуров, 1997).

Південно-Східна Азія є геостратегічним регіоном, де роль США була і досі залишається ключовою, особливо зараз, на тлі підйому Китаю. Малакська протока і Південно-Китайське море є важливими геостратегічними пунктами, оскільки це судноплавний прохід та міжнародний торговий шлях, де економіка країн Східної Азії, таких як КНР, Японія, Південна Корея та Тайвань, сильно залежить від експорту та імпорту енергоносіїв з Близького Сходу. За деякими оцінками, понад третина світової судноплавної навігації проходить саме тут, половина вантажу якої складається з газу та нафти. Присутність тут США та їх союзників розглядається в КНР як загроза для власних інтересів, тому що у випадку, якщо США контролюватиме регіон, то економіка та геовійськові стратегії Піднебесної опиняться під загрозою. Підвищує рівень конфліктогенності в ПСА і ситуація навколо спірних територій в Південно-Китайському морі, яка досі залишається напруженою і далекою від остаточного вирішення.

Інший негативний чинник, який турбує країни регіону це величина китайського військового бюджету, який з року в рік має тенденцію до зростання. Аналіз військово-політичних тенденцій в ПСА дозволяє зробити певні припущення стосовно потенційної військової загрози з боку КНР. За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI, 2017) військовий бюджет КНР займає 2 місце у світі після США. Хоча глобально оборонні бюджети обох держав порівнювати не зовсім коректно, проте у регіональному вимірі видатки КНР більші, аніж усіх держав-членів АСЕАН разом узятих. Попри це, китайська армія залишається найбільшою у світі – її чисельність складає близько 2 млн. осіб. Той факт, що Китай збільшує свій військовий бюджет, є беззаперечним доказом прагнення до військового домінування в ПСА. Тим не менше, з точки зору безпеки в АТР досі зберігається беззастережне лідерство США.

Водночас сам Китай не оскаржує військово-політичної переваги США в регіоні, проте він набагато активніший тактично. Зокрема, Пекін все більше прагне відтіснити Сполучені Штати від вирішення Тайванської проблеми, переводячи її на рівень виключно китайсько-тайванських відносин. КНР намагається вийти на позиції переваги у всіх територіальних суперечках: як з Японією з приводу островів Дяоюйдао (Сенкаку) в Східно-Китайському морі, так і з країнами ПСА з приводу островів Спратлі в Південно-Китайському морі. Крім того, Китай послідовно зміцнює свою роль головного посередника в ситуації з Північною Кореєю. У відповідь на спроби «стримування» з боку США Китай безперервно нарощує «м'який вплив» через різні структури двостороннього та багатостороннього співробітництва, за допомогою економічної дипломатії, наданням допомоги і інвестиціями в «нових» країнах АСЕАН, серед яких особливо велика увага приділяється Камбоджі, Лаосу

та М'янмі. Одночасно Китай розвиває з АСЕАН і військову співпрацю, в тому числі і з країнами, які є традиційними союзниками США, наприклад, з Таїландом. З прийняттям у 2004 р. Плану спільних дій в галузі стратегічного партнерства Таїланду і Китаю дві країни вперше почали проводити спільні військові навчання. Китай надав Таїланду кредити на військові витрати в той самий час, коли США перервали надання йому військової допомоги після державного перевороту і захоплення влади військовими у вересні 2006 р.

Військово-політична лінія Китаю в регіоні відрізняється від стратегії США і ґрунтується на невтручанні КНР у внутрішні справи інших країн. У цьому контексті показовим є факт відсутності китайських військових баз на території інших держав. Навіть кроки по створенню серії стратегічних пунктів в Індійському океані (порти Гвадар в Пакистані, Сітве в М'янмі, Хабантота на Шрі-Ланці та Чіттагонг в Бангладеш) поки не виходять за рамки цієї доктрини. Претендуючи на роль лідера в регіоні, Китай зацікавлений у формуванні єдиного простору з країнами-сусідами за багатьма напрямками: від торгівлі до вироблення основних напрямів регіональної політики. Це видається малоімовірним поза рамками співпраці з такими представницькими регіональними організаціями як АСЕАН. Китаю вкрай необхідно розвивати дружні відносини з організацією, що значно полегшить контроль Пекіну на морях, щоб реалізуватись у повній мірі в якості великої морської держави. Підписані в 2002 р. Угода про безпеку на морі та боротьбу з піратством та Угода про співробітництво в галузі нетрадиційної безпеки заклали основу для більш тісної кооперації між силовими відомствами країн АСЕАН та Китаю щодо забезпечення безпечного судноплавства та навігації в акваторії проток та внутрішніх морів. Піратство безпосередньо загрожує енергетичній безпеці Китаю, тому наявність тісних зв'язків з дружньо налаштованими країнами регіону і єдність позицій по ряду регіональних питань безпеки є життєво необхідними для посилення його міжнародних лідерських позицій.

В умовах багатопольярного світу позиції АСЕАН і КНР збігаються в баченні геополітичної ситуації в Південно-Східній Азії. Зокрема, обидві сторони не бажають максимального посилення позицій США в регіоні. Для КНР сильна АСЕАН виступає альтернативою повернення США в регіон, вплив яких зменшився в роки президентства Дж. Буша-молодшого, і не характеризувався наступальним характером при адміністрації Б. Обама. АСЕАН у свою чергу прагнуть зберегти політику прагматичного, раціонального співробітництва, зі збереженням рівновіддаленого балансування.

Однак з іншого боку, у АСЕАН та Китаю різне бачення сутності майбутнього світового порядку. Наприклад, Асоціація виступає за багатосторонність як основу міжнародної системи відносин, яка полягає в абсолютній рівноправності усіх держав, незалежно від їх геополітичної ваги при вирішенні проблем колективними зусиллями. Це багато в чому пов'язано з недостатнім економічним та військовим потенціалом країн-членів самої організації. КНР на відміну від АСЕАН, підтримує ідею багатопольярності в міжнародних відносинах, не виключає наявність декількох центрів сили з поділом відповідальності в межах окремих регіонів. Одним із таких регіонів у сфері інтересів КНР виступає ПСА, а АСЕАН – засобом утримання малих і середніх держав у своїй орбіті. Відповідно, можна припустити, що КНР прагне використовувати інтеграційні процеси в рамках АСЕАН щоб закріпитися в Південно-Східній Азії в якості регіонального лідера.

Висновки. Таким чином у роки «Холодної війни» відносини сторін характеризувалися відкритою і непримиренною ворожістю – Китай розглядався як загроза для країн ПСА з огляду на свою політичну ідеологію та активну підтримку заколотів у цих країнах. Після закінчення «Холодної війни» китайська дипломатія в ПСА повільно, але впевнено почала

змінюватися від жорсткої незговорливості до помірності і стриманості, але без поступок у принципових для неї питаннях, таких, як Тайвань і оголошений суверенітет над всією акваторією Південно-Китайського моря. Специфіка нормалізації відносин між КНР і АСЕАН у цей період полягає в тому, що вона стала не стільки наслідком розвитку двосторонніх зв'язків, скільки результатом зміни міжнародної обстановки в регіоні та світі на тлі дезінтеграції Радянського Союзу та завершення глобального біполярного протистояння.

У постбіполярний період відносини між АСЕАН та КНР у сфері безпеки вийшли на новий рівень. На тлі геополітичної конкуренції між США та КНР в ПСА обидві сторони прагнуть заручитися підтримкою АСЕАН в якості колективного регіонального об'єднання малих та середніх держав. Тому протидією силовому переважанню США, як вважають у Китаї, є створення навколо себе «поясу безпеки» за рахунок перш за все лояльності країн-членів АСЕАН. Це спонукає Китай до співпраці з організацією. По-друге, АСЕАН та КНР виступають за зміцнення засад мультиполярного світового порядку. У цьому зв'язку Китай високо цінує інтеграційний потенціал АСЕАН як багатостороннього механізму співпраці, що об'єднує низку країн ПСА і може стати одним із таких регіональних полюсів сили в майбутньому.

Безпекова діяльність АСЕАН зосереджена на максимальній нейтралізації ПСА на фоні імовірного біполярного протистояння США та КНР, прагматичному балансуванні між інтересами основних гравців в регіоні (стратегія «хеджування ризиків»), а також збереженні центральної ролі організації в регіональних інтеграційних та безпекових процесах (ASEAN centrality). Асоціація намагається позиціонувати себе як один із потенційних полюсів мультиполярного світу, маневруючи між інтересами великих держав та займаючи по відношенню до них максимально рівновіддалену та незалежну позицію. АСЕАН прагне зберегти ПСА мирним, максимально нейтральним регіоном, вільним від абсолютного домінування як КНР, так і США, тим самим намагаючись контрбалансувати їхні позиції в регіоні. Відтак, імовірно, в подальшому архітектура безпеки в ПСА багато в чому визначатиметься характером відносин та балансом інтересів в межах трикутника США-КНР-АСЕАН.

Бібліографічний список

- Богатуров, А.Д., 1997. *Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после второй мировой войны (1945-1995)*. Москва: Конверт-МОНФ.
- Госсовет КНР, 2015. Видение и действие, направленные на продвижение совместного строительства «Экономического пояса Шелкового пути» и «Морского Шелкового пути 21-го века». *Посольство Китайской Народной Республики в Российской Федерации*. [онлайн] Доступно: <<http://ru.china-embassy.org/rus/ggl/t1257296.htm>> (дата звернення 4 жовтня 2020).
- Шевчук, О.В., 2010. *Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського Регіону: фактори формування та тенденції розвитку*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили.
- Шергін, С.О., 2015. Азійсько-Тихоокеанський регіоналізм у контексті проблем безпеки. *Зовнішні справи*, 6, с.16-21.
- Acharya, A., 2001. *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*. London : Routledge.

- China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation, 2017. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [online] Available at: <https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1429771.shtml> (Accessed 4 October 2020).
- Coalition for Peace and Development, 1993. Bangkok NGO Declaration on Human Rights: report by the Secretariat. *United Nations Digital Library*. [online] Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/170675/?ln=en>> (Accessed 4 October 2020).
- Declaration on the conduct of parties in the South China Sea, 2012. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <https://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2> (Accessed 4 October 2020).
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN-China Strategic Partnership for Peace and Prosperity, 2003. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <https://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity> (Accessed 4 October 2020).
- Roberts, C., 2012. *ASEAN Regionalism: Cooperation, Values and Institutionalisation*. New York: Routledge.
- SIPRI, 2017. Military expenditure by country in constant (2015) US\$ m., 2007-2016. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online] Available at: <<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf>> (Accessed 4 October 2020).
- The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), 1967. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <<http://agreement.asean.org/media/download/20140117154159.pdf>> (Accessed 4 October 2020).
- Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia Indonesia, 1976. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <<https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/>> (Accessed 4 October 2020).

References

- Acharya, A., 2001. *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*. London : Routledge.
- Bogaturov, A.D., 1997. *Velikie derzhavy na Tikhom okeane. Istoriya i teoriya mezhdunarodnykh otnosheniy v Vostochnoy Azii posle vtoroy mirovoy voyny (1945-1995)* [Great powers in the Pacific. History and theory of international relations in East Asia after World War II (1945-1995)]. Moskva: Konvert—MONF. (in Russian).
- China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation, 2017. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. [online] Available at: <https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1429771.shtml> (Accessed 4 October 2020).
- Coalition for Peace and Development, 1993. Bangkok NGO Declaration on Human Rights: report by the Secretariat. *United Nations Digital Library*. [online] Available at: <<https://digitallibrary.un.org/record/170675/?ln=en>> (Accessed 4 October 2020).
- Declaration on the conduct of parties in the South China Sea, 2012. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <https://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2> (Accessed 4 October 2020).
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN-China Strategic Partnership for Peace and Prosperity, 2003. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at:

<https://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity> (Accessed 4 October 2020). (in Russian).

Roberts, C., 2012. *ASEAN Regionalism: Cooperation, Values and Institutionalisation*. New York: Routledge.

Sherhin, S.O., 2015. Aziisko-Tykhookeanskyi rehionalizm u konteksti problem bezpeky [Asia-Pacific regionalism in the context of security problems]. *Foreign Affairs*, 6, p.16-21. (in Ukrainian).

Shevchuk, O.V., 2010. *Systema bezpeky Aziisko-Tykhookeanskoho Rehionu: faktory formuvannia ta tendentsii rozvytku* [The security system of the Asia-Pacific region: factors of formation and development trends]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly. (in Ukrainian).

SIPRI, 2017. Military expenditure by country in constant (2015) US\$ m., 2007-2016. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online] Available at: <<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf>> (Accessed 4 October 2020).

State Council of the People's Republic of China, 2015. Videnie i deystvie, napravlennye na prodvizhenie sovместnogo stroitelstva «Ekonomicheskogo poyasa Shelkovogo puti» i «Morskogo Shelkovogo puti 21-go veka» [Vision and action to advance the joint construction of the Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road]. *Embassy of the People's Republic of China in the Russian Federation*. [online] Available at: <<http://ru.china-embassy.org/rus/ggl/t1257296.htm>> (Accessed 4 October 2020).

The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), 1967 *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <<http://agreement.asean.org/media/download/20140117154159.pdf>> (Accessed 4 October 2020).

Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia Indonesia, 1976. *Association of Southeast Asian Nations*. [online] Available at: <<https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/>> (Accessed 4 October 2020).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2020 р.

S. Averianov

SECURITY ASPECT OF ASEAN-CHINA RELATIONS IN SOUTH-EAST ASIA

The article analyzes the the People's Republic of China (PRC) influence on the activities of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) in the security sector. It outlines the specifics of the foreign policy of the People's Republic of China in the region and its connection to the formation of the Southeast Asia (SA) security architecture processes. The article highlightes modern trends and tendencies of China's geostrategic positioning in the region, the pros and cons of the Chinese foreign policy concept at both regional and global levels.

For many years China was seen as a threat to Southeast Asian countries due to its political ideology and active support for the uprisings in those countries. In 1967, when ASEAN was founded, China had serious doubts about the motives of this newly formed international union. Beijing was deeply concerned that the organization could have a hidden military connotation that would consolidate anti-Chinese sentiment in Southeast Asia. Formal relations between China and the Association were established in 1991. In July 1994 China became a «consultative partner» within ASEAN Regional Forum on Peace and Security. In 1996 by signing the Treaty of Friendship and Cooperation of 1976 China became a full dialogue partner.

The transformation of the system of international relations, as well as the global rebalance of power in the post-bipolar era have contributed to the strengthening of China`s positions in world politics. On the one hand the end of the Cold War minimized the risks of a nuclear catastrophe, but at the same time it actualized and accelerated trade and economic cooperation tendencies. In such circumstances most of ASEAN member states sought brand new approach towards China, willing to benefit from its economic upswing. For its part, China's growing dependence on energy forces it to engage in solving regional security issues more actively.

Nowadays China's foreign policy is represented by the Belt and Road Initiative, formerly known as the One Belt One Road. It is a global infrastructure development strategy that includes 2 large-scale projects: the Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road. Participating in those projects seems lucrative for most Southeast Asia countries, due to their close economic ties with China being nearly the main driver of their own economies. After all, China still remains a key trading partner among ASEAN member states. However, on the other hand, many of the political elites fear that participation in China's projects will put them in a position of dependence on Beijing. That`s why ASEAN tries to maintain the SA as a peaceful, neutral region, free from the dominance of any regional or non-regional state.

Keywords: *Southeast Asia, ASEAN, China, international relations, security.*